

**ЕКОЛОГІЧНЕ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Анотація. У статті обґрунтовано актуальність удосконалення державної системи охорони навколишнього середовища. Проаналізовано систему екологічного оподаткування України, визначено її структуру основні проблеми та перспективи. Визначено основні наслідки змін податкового законодавства, що впливають на природоохоронну діяльність в Україні.

Ключові слова: екологічна політика, екологічне оподаткування, екологічний податок.

**ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ
НАЛОГООБЛОЖЕНИЕ В УКРАИНЕ:
ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ****ENVIRONMENTAL TAXATION
IN UKRAINE: PROBLEMS
AND PROSPECTS**

Аннотация. В статье обоснована актуальность совершенствования государственной системы охраны окружающей среды. Проанализирована система экологического налогообложения Украины, определена ее структура, основные проблемы и перспективы. Определены основные последствия изменений налогового законодательства, влияющих на природоохранную деятельность в Украине.

Ключевые слова: экологическая политика, экологическое налогообложение, экологический налог.

Abstract. This article describes the urgency of improving the state system of environmental protection. The ecological system of taxation of Ukraine, its structure, main problems and prospects were analyzed here. It was identified the main effect of changes in tax legislation affecting environmental activities in Ukraine.

Keywords: environmental policy, environmental taxation, environmental taxes.

Вступ. У сучасних умовах важливого значення набуває стан навколишнього природного середовища та заходи, які держава здійснює для його захисту. На жаль, для України характерне ігнорування екологічних факторів. Згідно з індексом екологічного виміру сталого розвитку Україна посідає 93 місце з 116 країн з показником 0,303. Перше місце належить Швейцарії з індексом 0,918, останнє — Узбекистану з індексом 0,088 [1]. Індекс екологічного виміру сталого розвитку — інтегральний показник, що характеризує екологічне здоров'я людей і життєздатність екосистем. Індекс дозволяє порівнювати країни за рівнем екологічної сталості, оцінювати результати природоохоронної політики, оприлюднювати кращі результати, виявляти країни, яким загрожує екологічна криза, зіставляти економічне зростання та охорону природи [2]. Тому, можна зробити висновок, що екологічна ситуація в Україні є вкрай несприятливою. Саме тому важливого значення набуває аналіз системи екологічного оподаткування.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є визначення ефективності структури системи екологічного оподаткування України.

Результати. Екологічна політика будь-якої держави повинна бути спрямована на розробку та впровадження дієвих економічних інструментів природокористування, направлених на покращання якості життя і умов праці громадян, а також раціональне використання, охорону та відновлення властивостей її природних ресурсів. Економічні інструменти забезпечення раціонального природокористування та охорони навколишнього природного середовища вважаються найефективнішими серед адміністративних, правових та інших методів, здатних впливати на екологічну свідомість і поведінку людини. До економічних інструментів екологічної політики відносяться: екологічне оподаткування, субсидії, система обов'язкової відповідальності; система цільового резервування коштів тощо. Ефективна реалізація екологічної політики полягає насамперед у впровадженні та вдосконаленні екологічного оподаткування як результативного методу управління та контролю за природокористуванням та охороною довкілля, а також основного джерела фінансування природоохоронних заходів. Екологічне оподаткування — один із найважливіших стимулів раціонального природокористування. Основна ідея введення екологічних податків полягає у встановленні прямої залежності між розміром податкових відрахувань і ступенем негативного впливу, що завдається навколишньому природному середовищу та природним ресурсам у результаті діяльності суб'єктів гос-

подарювання. Виходячи із основних функцій оподаткування, платежі екологічного спрямування, зазвичай, поділяють на дві основні групи:

- регулюючі платежі;
- компенсуючі платежі.

Платежі, що справляються за будь-який негативний вплив на довкілля називаються регулюючими. Такі платежі є одним із основних економічних стимулів, які змушують природокористувачів, діяльність яких пов'язана із негативним впливом на довкілля, самостійно приймати заходи щодо зменшення такого впливу. Головна мета регулюючих платежів — стимулювання запобігання дій, що завдають шкоди навколишньому природному середовищу (наприклад, платежі за забруднення довкілля, розміщення відходів та ін.).

Окрім стимулюючого впливу, екологічному оподаткуванню має відповідати компенсаційний характер. Платежі екологічного спрямування формують фонди охорони довкілля, оскільки саме в цих фондах акумулюються кошти для фінансування державних програм і заходів щодо раціонального використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища та інших цілей, пов'язаних із цією діяльністю [3].

До компенсаційних платежів в Україні відносяться збір за спеціальне використання природних ресурсів, куди входить:

- Збір за спеціальне використання лісових ресурсів та користування земельними ділянками лісового фонду;
- Збір за спеціальне водокористування;
- Платежі за користування надрами;
- Збір за геологорозвідувальні роботи, виконані за рахунок державного бюджету;
- Плата за землю;
- Плата за використання інших природних ресурсів.

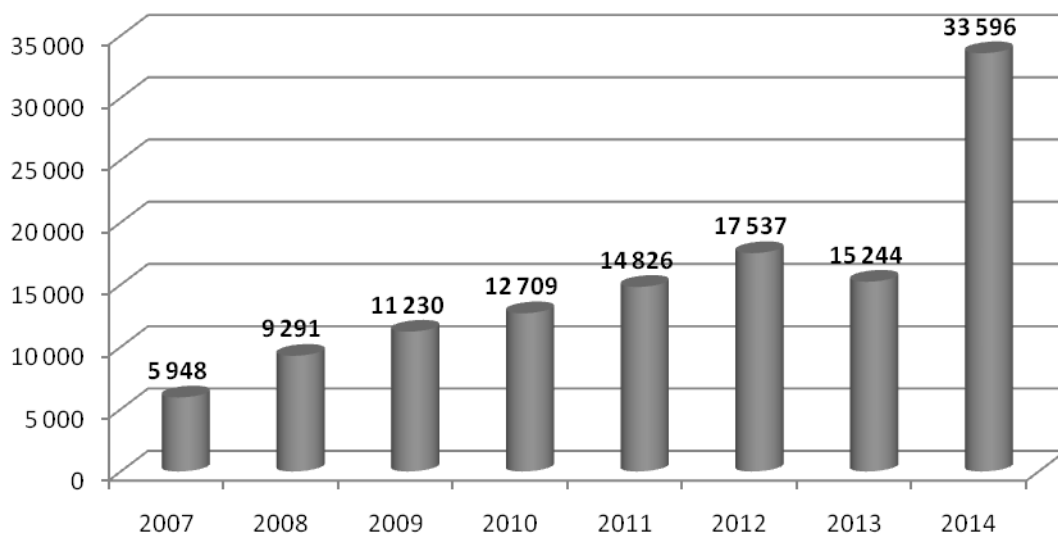

Рис. 1. Динаміка збору за спеціальне використання природних ресурсів за 2007—2014 рр., млн грн [4]

З 1 січня 2011 р. згідно Податкового кодексу в Україні запроваджується екологічний податок, який справлятиметься за фактичні обсяги викидів у атмосферне повітря та скидів у водні об'єкти забруднюючих речовин, розміщення відходів, фактичного обсягу утворення та тимчасового зберігання радіоактивних відходів. Цей податок вводиться замість збору за забруднення навколишнього природного середовища справляння якого з 1 січня 2011 року припиняється. Порядок нарахування екологічного податку визначено розділом VIII Податкового кодексу (статті 240—250). Саме екологічний податок, а раніше збір за забруднення навколишнього середовища, є регулюючим видом платежу.

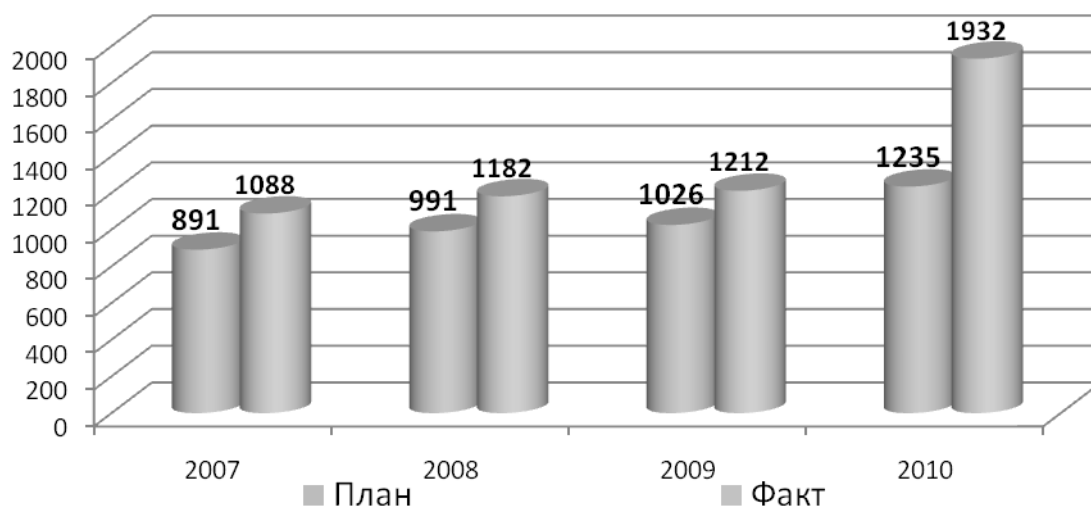

Рис. 2. Динаміка надходжень від збору за забруднення навколишнього природного середовища за 2007—2010 рр., млн грн [4]

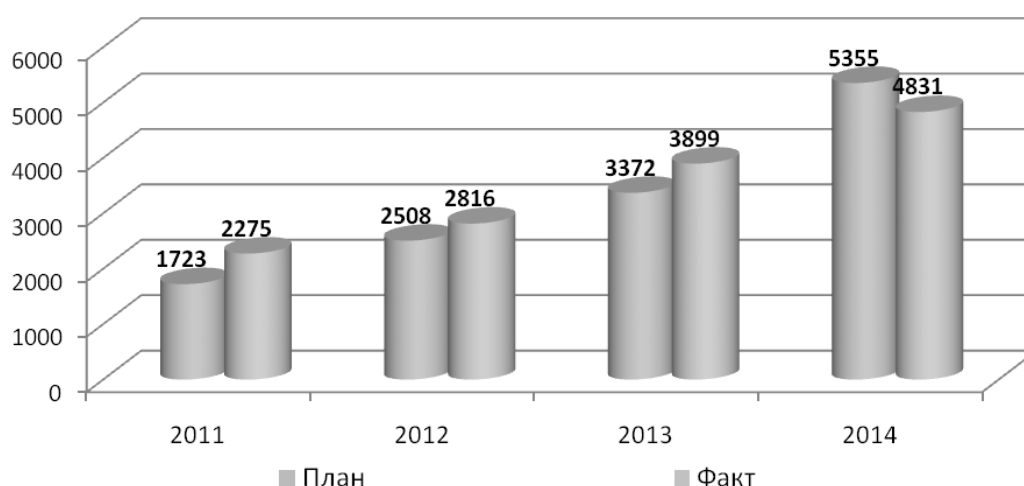

Рис. 3. Динаміка надходжень від екологічного податку за 2011—2014 рр., млн грн [4]

Цілком логічно, що ефективність екологічного оподаткування повинна визначатися позитивними зрушеннями в динаміці забруднень, тобто в їх мінімізації, а також і в обсягах надходжень до бюджету. Але на практиці, як доводять дані Держкомстату України, ситуація є абсолютна протилежною: при суттєвих змінах ставок податків, зростанні обсягів забруднень, суттєвого поповнення бюджету не відбулося. Прийнятий Податковий кодекс вніс значні корективи в систему екологічного оподаткування. А саме відмінено лімітні обсяги викидів, скидів і розміщення відходів, що дозволяє забруднювати навколишнього природного середовища (НПС) без жодних обмежень. За таких умов господарюючі суб'єкти не будуть прагнути зменшувати свій негативний вплив на НПС, оскільки відсутній до цього стимул. Адже простіше платити за забруднення, ніж проводити заходи для його зменшення, вкладати кошти у ресурсозберігаючі та маловідходні технології. Наслідками таких нововведень може бути зростання негативного впливу на НПС від господарської діяльності людини, що є характерним для України, враховуючи динаміку забруднень. Введений у дію Порядок обрахунку екологічних податків на нашу думку, має ряд недоліків: відсутність лімітування і відповідно штрафних санкцій за понаднормоване забруднення НПС; не враховуються екологічні особливості територій та акваторій порівняно із зарубіжними державами [5].

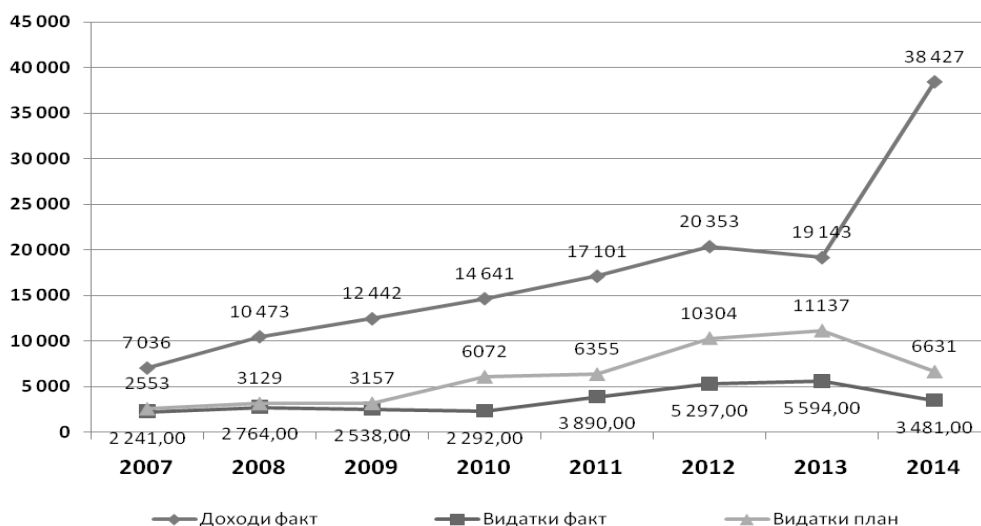

Рис. 4. Динаміка фактичних і планових видатків на охорону навколишнього середовища та доходів (сума збору за спеціальне використання природних ресурсів і збору за забруднення навколишнього середовища (екологічного податку)) за 2007—2014 рр.

З рис. 4 видно значний розрив між запланованими та фактично здійсненими видатками на охорону навколишнього середовища, особливо, починаючи з 2010 року. Також помітна значна різниця між доходами зведеного бюджету України на охорону навколишнього середовища та видатками. Це можна пояснити тим, що різні частини цих доходів розподіляються між бюджетами різних рівнів, що унеможливорює формування значних грошових фондів для фінансування екологічних програм, які, в свою чергу, зазвичай потребують значних ресурсів. Така ситуація, в першу чергу, є ознакою недосконалої державної системи охорони навколишнього середовища.

Стратегія оподаткування повинна базуватися на довгостроковій програмі екологізації податкової системи. Основними принципами визначення екологічного податку повинні бути такі:

- податок повинен стимулювати зменшення забруднення НПС, бережливе ставлення до нього під час здійснення господарської діяльності;
- обов'язкове лімітування і штрафні санкції за забруднення НПС;
- податок має сприяти впровадженню у виробництво екологічно чистих, ресурсоенергозберігаючих, маловідходних технологій, наприклад, за допомогою використання податкових пільг (введення коефіцієнту мінімізації, звільнення від оподаткування підприємств, що виконують Державну Програму мінімізації забруднень);
- система екологічного оподаткування повинна вписуватись у загальну податкову систему, але при цьому бути досить гнучкою на регіональному рівні для того, щоб забезпечити його сталий розвиток. Так, наприклад, сприяти басейновому принципу водокористування, який, на превеликий жаль, нівелюється Податковим кодексом України;
- обов'язкове запровадження екологічних податків акцизного типу на екологонебезпечні товари і послуги [5].

Висновки. Система екологічного захисту в Україні, на жаль, не є ефективною, що підтверджено значною різницею планових і фактичних видатків на охорону навколишнього середовища. Введення екологічного податку — це, безперечно, позитивний крок у розвитку системи захисту НПС України, але все ж даний податок має певні недоліки, зокрема, відсутність лімітів викидів забруднюючих речовин, а в поєднанні з низькими ставками дані фактори нівелюють регулюючу функцію даного податку. Також відсутні стимули для впровадження екологічно-чистих і ресурсозберігаючих технологій у виробництво. Доцільно продовжувати вдосконалення системи екологічного захисту в Україні.

Список використаних джерел:

1. Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку. Профілі країн [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://wdc.org.ua/uk/services/country-profiles-visualization>

2. *Ільченко В. М., Гулейко Ю. О.* Аналіз застосування індексів та індикаторів сталого розвитку // Економіка і регіон. — №6 (37). — 2012.
3. *Якуша Я.* Екологічне оподаткування як складова екологічної політики держави // Економічні науки. — Випуск 35. — Частина 1.
4. Веб портал Державної казначейської служби України [Електронний ресурс] — режим доступу <http://www.treasury.gov.ua>
5. *Авраменко Н. Л., Шпильківська З. В.* Шляхи удосконалення системи екологічного оподаткування в Україні // Молодий вчений. — № 2 (17). — Лютий, 2015.

9.03.2015